

EUROOPAN PARLAMENTTI

1999

2004

Istuntoasiakirja

A5-0308/2000

20. lokakuuta 2000

MIETINTÖ

Naisten osallistuminen konfliktien rauhanomaiseen ratkaisemiseen
(2000/2025(INI))

Naisten oikeuksien ja tasa-arvoasioiden valiokunta

Esittelijä: Maj Britt Theorin

SISÄLTÖ

	Sivu
ASIAN KÄSITTELY	4
PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS.....	5
PERUSTELUT.....	14

ASIAN KÄSITTELY

Parlamentin puhemies ilmoitti 4. toukokuuta 2000 pidetyssä istunnossa, että naisten oikeuksien ja tasa-arvoasioiden valiokunnalle on myönnetty työjärjestyksen 163 artiklan nojalla lupa laatia valiokunta-aloitteinen mietintö naisten osallistumisesta konfliktien rauhanomaiseen ratkaisemiseen.

Naisten oikeuksien ja tasa-arvoasioiden valiokunta oli nimittänyt 26. tammikuuta 2000 pitämässään kokouksessa esittelijäksi Maj Britt Theorinin.

Valiokunta käsitteli mietintöluonnosta 11. heinäkuuta 2000, 13. syyskuuta 2000 ja 10. lokakuuta 2000 pitämässään kokouksissa.

Viimeisessä kokouksessaan valiokunta hyväksyi päätöslauselmaesityksen äänin 8 puolesta ja 5 vastaan.

Äänestyksessä olivat läsnä seuraavat jäsenet: Maj Britt Theorin (puheenjohtaja ja esittelijä), Marianne Eriksson (varapuheenjohtaja), Anne E.M. Van Lancker (varapuheenjohtaja), Jillian Evans (varapuheenjohtaja), Geneviève Fraisse, Fiorella Ghilardotti, Lissy Gröner, Rodi Kratsa-Tsagaropoulou, Christa Prets, Amalia Sartori, Miet Smet, Elena Valenciano Martínez-Orozco ja Pasqualina Napoletano (Elena Ornella Paciottin puolesta).

Mietintö jätettiin käsiteltäväksi 20. lokakuuta 2000.

Tarkistusten jättämisen määräaika ilmoitetaan sen istuntojakson esityslistaluonnoksessa, jonka aikana mietintöä käsitellään.

PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS

Euroopan parlamentin päätöslauselma naisten osallistumisesta konfliktien rauhanomaiseen ratkaisemiseen (2000/2025(INI))

Euroopan parlamentti, joka

- ottaa huomioon 10. joulukuuta 1948 annetun YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sekä 14.–25. kesäkuuta 1993 järjestetyssä ihmisoikeuksien maailmankonferenssissa annetun Wienin julistuksen ja toimintaohjelman, erityisesti kohdat I 28–29 ja II 38, jotka koskevat järjestelmällisiä raiskauksia, seksiorjuutta ja pakotettua raskaaksi saattamista aseellisten konfliktien aikana,
- ottaa huomioon 18. joulukuuta 1979 tehdyn YK:n yleissopimuksen kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamisesta (CEDAW), 20. joulukuuta 1993 annetun YK:n julistuksen naiseen kohdistuvan väkivallan poistamisesta sekä 20. marraskuuta 1989 tehdyn YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen,
- ottaa huomioon 10. joulukuuta 1984 tehdyn, kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen sekä YK:n yleiskokouksessa 14. joulukuuta 1974 annetun julistuksen 3318 lasten ja naisten suojelusta kriisitilanteissa ja aseellisissa konflikteissa, erityisesti sen 4 kohdan, jossa vaaditaan tehokkaita toimia naiseen kohdistuvan väkivallan, kidutuksen, väkivallan ja halventavan kohtelun torjumiseksi,
- ottaa huomioon 17. syyskuuta 1999 annetun YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1265 siviilien suojelusta aseellisissa konflikteissa, erityisesti sen 14 kohdan, jossa rauhan turvaamiseen ja rauhan rakentamiseen osallistuvalla YK:n henkilöstöltä vaaditaan asianmukaista koulutusta ihmisoikeuslainsäädännössä, myös sukupuolinäkökohtia koskevissa säännöksissä,
- ottaa huomioon 15. joulukuuta 1975 annetun YK:n yleiskokouksen päätöslauselman 3519 naisten osallistumisesta kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden lujittamiseen, ja YK:n yleiskokouksessa 3. joulukuuta 1982 annetun julistuksen 37/63 naisten osallistumisesta kansainvälisen rauhan ja yhteistyön edistämiseen, erityisesti sen 12 kohdan käytännön toimista, joilla lisätään naisten osallistumista rauhanponnisteluihin,
- ottaa huomioon Pekingissä 4.–15. syyskuuta 1995 pidetyssä YK:n neljännessä naisten maailmankokouksessa annetun julistuksen ja toimintaohjelman, erityisesti suurta huolta aiheuttavan, naisia ja aseellisia selkkauksia koskevan E-kohdan, sekä YK:n Peking+5-erityiskokouksen loppuasiakirjan tulevista toimista ja aloitteista 5.–9. kesäkuuta 2000 pidetyssä kokouksessa annetun Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman täytäntöönpanemiseksi, erityisesti 13 kohdan naisten kohtaamista esteistä rauhanrakennusponnisteluihin osallistumisessa ja 124 kohdan miesten ja naisten yhtäläisestä osallistumisesta rauhan turvaamistehtäviin ja rauhanneuvotteluihin (50 % miehiä ja 50 % naisia),
- ottaa huomioon Roomassa 1998 laaditun kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) perussäännön ja erityisesti sen 7 ja 8 artiklan, joissa raiskaus, seksiorjuus, pakotettu raskaaksi saattaminen, pakkosterilisaatio ja muunlainen seksuaalinen väkivalta

määritellään rikoksiksi ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksiksi, kidutuksen muodot ja vakavat sotarikokset mukaan lukien, riippumatta siitä, tapahtuvatko ne järjestelmällisesti vai eivät, ja siitä, tapahtuvatko ne kansainvälisten vai sisäisten konfliktien aikana,

- ottaa huomioon vuonna 1949 tehdyt Geneven yleissopimukset ja vuonna 1977 laaditut lisäpöytäkirjat, joissa todetaan, että naisia on suojeltava raiskauksilta ja kaikenlaiselta seksuaaliselta väkivallalta,
- ottaa huomioon ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta vuonna 1950 tehdyn Euroopan yleissopimuksen ja erityisesti sen 3 ja 4 artiklan, joissa kielletään epäinhimillinen kohtelu tai rankaiseminen ja kidutus sekä orjuuttaminen,
- ottaa huomioon Euroopan neuvoston 20. joulukuuta 1995 hyväksymän päätöslauselman sukupuolinäkökohtien sisällyttämisestä kehitysyhteistyöhön, erityisesti sen 19 kohdan, jossa korostetaan, että sukupuolinäkökulma on otettava huomioon hätäoperaatioissa ja kriisien ennaltaehkäisyssä,
- ottaa huomioon YK:n Millennium-foorumissa 26. toukokuuta 2000 annetun julistuksen ja toimintaohjelman YK:n vahvistamisesta 2000-luvulla, erityisesti sen B-osaston 11 kohdan sukupuolinäkökohtiin liittyvän koulutuksen antamisesta kaikille rauhanturvatehtäviin osallistuville henkilöille,
- ottaa huomioon 2. maaliskuuta 2000 antamansa päätöslauselman naisten osallistumisesta päätöksentekoon¹, erityisesti sen johdanto-osan I kappaleen ja 14 kohdan naisten osallistumisesta rauhanturvaamiseen, rauhanrakentamiseen ja konfliktien ennaltaehkäisyyn,
- ottaa huomioon 13. huhtikuuta 1984 antamansa päätöslauselman² pakolaisten oikeusasemasta annetun Geneven yleissopimuksen soveltamisesta, erityisesti sen 1 ja 2 kohdan, joissa vaaditaan pakolaisaseman myöntämistä naisille, jotka ovat joutuneet väkivaltaisen tai epäinhimillisen kohtelun uhreiksi sen vuoksi, että heidän katsotaan rikkoneen yhteiskuntansa moraalisia arvoja,
- ottaa huomioon 17. joulukuuta 1992 antamansa päätöslauselman³ naisten raiskauksista entisessä Jugoslaviassa, erityisesti sen 2 kohdan, jossa vaaditaan raiskauksen tunnustamista sotarikokseksi ja rikokseksi ihmisyyttä vastaan,
- ottaa huomioon 11. maaliskuuta 1993 antamansa päätöslauselman⁴ naisten raiskauksista entisessä Jugoslaviassa, erityisesti sen 14 kohdan, jossa raiskauksien uhreiksi joutuneille naisille vaaditaan asianmukaista lääketieteellistä tukea, erityisesti mahdollisuutta raskauden keskeytykseen naisen niin halutessa,
- ottaa huomioon sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusrikkomuksista 26.–27. kesäkuuta 1995 järjestämänsä julkisen kuulemistilaisuuden tulokset ja raiskauksien muodossa Bosniassa tapahtuneista sotarikoksista 18. helmikuuta 1993 järjestämänsä julkisen kuulemistilaisuuden tulokset, erityisesti tunnustuksen siitä, että pakolaisasema mullistaa

---

¹ Ei vielä julkaistu EYVL:ssä.

² EYVL C 127, 14.5.1984, s. 137.

³ EYVL C 21, 25.1.1992, s. 158.

⁴ EYVL C 115, 26.4.1993, s. 149.

naisten elämän, sekä pyynnön rahallisen korvauksen maksamisesta aseellisissa selkkauksissa raiskauksien uhreiksi joutuneille naisille,

- ottaa huomioon työjärjestyksen 163 artiklan,
- ottaa huomioon naisten oikeuksien ja tasa-arvoasioiden valiokunnan mietinnön (A5-0308/2000),
- A. ottaa huomioon, ettei seksuaalista väkivaltaa pidetä Geneven yleissopimuksessa "vakavana rikoksena" tai erityisenä kidutuksen muotona, jolloin on epäselvää, katsotaanko seksuaalinen väkivalta aina sotarikokseksi,
- B. katsoo, että naiset osoittavat erityistilanteissa voimaa, lujuutta ja joustavuutta, että he havaitsevat epäkohtia ja ovat valmiita käynnistämään aloitteita perheittensä ja yhteiskunnan hyväksi ja edistävät näin myönteisiä muutoksia,
- C. ottaa huomioon, että lasten ja naisten suojelusta kriisitilanteissa ja aseellisissa konflikteissa annettu YK:n yleiskokouksen julistus 3318 on teknisesti epämääräinen, sillä siinä ei mainita seksuaalista väkivaltaa tai pakolaisnaisten erityistarpeita,
- D. ottaa huomioon, että 4/5 maailman pakolaisista on naisia ja lapsia,
- E. ottaa huomioon, että raiskaukset ja seksuaalinen väkivalta ovat osoittautuneet erittäin yleisiksi esimerkiksi Kenian ja Tansanian pakolaisleireillä,
- F. ottaa huomioon, että raiskausta on kautta aikojen käytetty sota-aseena, viimeksi entisessä Jugoslaviassa, Sudanissa, Liberiassa, Ugandassa, Perussa, Sri Lankassa, Kambodžassa, Somaliassa, Ruandassa, Bangladeshissa sekä muissa konflikteissa,
- G. ottaa huomioon, että monesta eri tutkimuksesta käy ilmi, että miespuolisten sotilaiden liikekannallepano – sekä taistelu- että rauhanturvaamisoperaatioissa – lisää osaltaan sotilastukikohtien ja -leirien liepeillä tapahtuvaa prostituutiota, mistä seuraa lapsiprostituution lisääntyminen ja sukupuolitautilien leviäminen,
- H. ottaa huomioon, että aseistautuneet ryhmittymät eri konflikteissa ympäri maailmaa – entisestä Jugoslaviasta, Liberiasta, Sierra Leonesta ja Sudanista Japaniin – ovat siepanneet nuoria tyttöjä ja naisia ja pakottaneet heidät seksiorjiksi,
- I. ottaa huomioon, että sodissa raiskauksien uhreiksi joutuneet naiset joutuvat usein oman paikallisen yhteisönsä hylkimiksi eivätkä he useinkaan saa terveydenhuoltoa tai psykologista hoitoa traumaansa,
- J. ottaa huomioon, että useita Euroopan unionin jäsenvaltioista peräisin olevia rauhanturvaajia on erotettu YK:n tehtävistä heidän syyllistyttyään seksuaaliseen väkivaltaan Somaliassa ja Mosambikissa,
- K. ottaa huomioon, että vain neljä Euroopan unionin jäsenvaltiota (Belgia, Ranska, Italia ja Luxemburg) on ratifioinut Roomassa laaditun kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) perussäännön, vaikka sen voimaantuloon tarvitaan 60 valtion ratifiointi,
- L. ottaa huomioon, että aseelliset selkkaukset, yhteiskunnallis-taloudellisen järjestelmän

romahtaminen ja köyhyyden lisääntyminen johtavat naiskaupan kasvamiseen konfliktialueilla,

- M. ottaa huomioon, että naisten rauhanaloitteet usein yhdistävät konfliktien eri osapuolia – kuten Lähi-idässä, Kyproksella ja Pohjois-Irlannissa – ja niihin ryhdytään usein suurella riskillä äärimmäisen konfliktiherkillä alueilla, kuten Sudanissa, Libanonissa ja Venäjällä,
- N. ottaa huomioon, että naisten osuus aseellisten konfliktien lopettamiseen tähtäävissä neuvotteluissa ja diplomaattisissa toimissa on usein marginaalinen tai heidät on syrjäytetty niistä, kuten tapahtui esimerkiksi Burundin, Tadžikistanin ja viimeksi Kosovon rauhanneuvotteluissa,
- O. ottaa huomioon, että naisten oikeudet, prioriteetit ja edut sivuutetaan usein virallisissa rauhanneuvotteluissa,
- P. ottaa huomioon, että naisten täysimääräinen osallistuminen päätöksentekoon, konfliktien ehkäisemiseen ja ratkaisuun sekä rauhanaloitteisiin on keskeisen tärkeää; katsoo, että 1990-luvulle asti vain pieni määrä naisia on osallistunut rauhanturvatehtäviin ja että naisten osallistuminen rauhanturvaoperaatioiden ei-sotilaallisiin, sotilaallisiin ja poliisiyksikköihin on lisääntynyt, mikä on parantanut suhteita paikallisiin yhteisöihin, mikä onkin välttämätöntä kestävän rauhan aikaansaamiseksi,
- Q. ottaa huomioon, että avunantajat keskittyvät sotilaallisten joukkojen ja sotivien ryhmien demobilisoinnin yhteydessä yleensä miesten tarpeisiin, jolloin naiset usein syrjäytetään jälleenrakennukseen liittyvistä apu- ja kehitysohjelmista,
- R. ottaa huomioon, että tyttösoilaiden, jotka joutuvat usein raiskauksen uhriksi, joita käytetään seksiorjina, jotka tulevat tahtomattaan raskaiksi ja kärsivät sukupuolitaudeista ja/tai aidsista, tarpeita ei yleensä sisällytetä demobilisointialoitteisiin,
- S. korostaa, että kestävän rauhan saavuttaminen riippuu monessa suhteessa paikallisten yhteisöjen osallistumisesta rauhanprosesseihin, jotka ovat legitiimejä vain, jos naiset osallistuvat niihin tasavertaisesti yhdessä miesten rinnalla, ja että kansainvälisellä yhteisöllä on rauhanprosessissa ratkaiseva tehtävä tukea kansalaisyhteiskunnan verkostoja, joilla voidaan liittää toisiinsa paikallisia, kansallisia ja kansainvälisiä aloitteita,

I SODAN JALKOIHIN JOUTUNEEN VÄESTÖN SUOJELU

- 1. tuomitsee järjestelmälliset raiskaukset, pakotetun raskaaksi saattamisen, seksiorjuuden ja kaikki sukupuoleen perustuvat väkivallan muodot aseellisissa konfliktitilanteissa;
- 2. tuomitsee rauhanturvaoperaatioihin osallistuneiden eurooppalaisten sotilaiden tekemät seksuaalirikokset;
- 3. tuomitsee yleisesti lapsisotilaiden käytön, riippumatta siitä, kumpaa sukupuolta nämä ovat;

4. kehottaa jäsenvaltioita ryhtymään tarvittaviin toimiin neljännen Geneven pöytäkirjan 147 artiklan muuttamiseksi, jotta raiskaukset, pakotettu raskaaksi saattaminen, seksiorjuus, pakkosterilointi ja muut seksuaalisen väkivallan muodot voitaisiin määritellä Geneven sopimusten vastaisiksi vakaviksi rikkomuksiksi;
5. kehottaa jäsenvaltioita ratifioimaan Rooman sopimuksen, jolla perustetaan kansainvälinen rikostuomioistuin ja jossa tunnustetaan virallisesti, että raiskaus, pakotettu raskaaksi saattaminen, pakkosterilointi, seksiorjuus ja muut seksuaalisen väkivallan muodot ovat rikoksia ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksia, kidutuksen muodot ja vakavat sotarikokset mukaan lukien, riippumatta siitä, tapahtuvatko ne järjestelmällisesti vai ei;
6. kehottaa jäsenvaltioita ryhtymään toimiin naisten asemaa käsittelevässä YK:n toimikunnassa sekä edistämään naisten ja lasten suojelusta hätätilanteissa ja aseellisissa konflikteissa annetun julistuksen sisällön ajantasaistamista siten, että siinä käsitellään seksuaalista väkivaltaa ja pakolaisnaisten erityistarpeita;
7. pyytää jäsenvaltioita ryhtymään YK:ssa toimiin sen varmistamiseksi, että aseellisten konfliktien alueella olevia naisia varten nimitetään erityistarkkailija;
8. kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita antamaan rauhaa ja turvallisuutta koskevissa aloitteissaan sukupuolinäkökohtiin liittyvää valistusta ja tässä tarkoituksessa
  - (a) antamaan koulutusta konfliktien ratkaisuun ja rauhanrakentamiseen liittyvissä sukupuolinäkökohdissa niille työntekijöille, jotka vastaavat päämajojen ja kenttätoimistojen toimintamenetelmistä konfliktitilanteissa,
  - (b) hyödyntämään kenttätoimistoissa paikallista sukupuolinäkökohtien asiantuntemusta,
  - (c) edistämään tutkimusta aseellisten konfliktien aikana ja niiden jälkeen tapahtuvan sukupuoleen perustuvan väkivallan kehittymisestä, mukaan lukien miesten aggressiivinen käyttäytyminen armeijassa ja rauhanturvatehtävissä, sekä tutkimusta konfliktien jälkeisen perheväkivallan kasvusta,
  - (d) määräämään sotilaskoulutuksen aikaisessa vaiheessa toteutettavasta, tiettyjä käyttäytymistapoja koskevasta koulutuksesta, jotta naisten kunnioittaminen toteutuisi ja armeijassa vallitsisi myötämielinen asenne naisia kohtaan,
  - (e) varmistamaan, että naiskaupan vastaiset toimet sisältyvät tällaisiin konfliktialueilla käynnistettäviin aloitteisiin;
9. kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita sisällyttämään sukupuolinäkökulman pakolaisleirien suunnitteluun niiden rahoitusta silmällä pitäen ja tässä tarkoituksessa
  - (a) varmistamaan, että kaikki niiden rahoittamat aloitteet ovat sopusoinnussa pakolaisnaisia koskevien kansainvälisten sopimusten ja normien kanssa, esimerkiksi YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun suuntaviivojen kanssa, jotka koskevat pakolaisnaisten suojelua ja pakolaisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjuntaa ja vastatoimenpiteitä,
  - (b) suojelemaan pakolaisia ja omassa maassaan siirtymään joutuneita naisia ja lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sijoittamalla leirien käymälät, valaistus sekä tarvikkeiden, veden ja polttopuiden hakureitit siten, että naisten on turvallista liikkua, ja järjestämällä asianmukaiset asumisolot yksinäisille naisille,
  - (c) takaamaan pakolaisnaisten itsemääräämisoikeus antamalla heille asianmukaiset taloudelliset mahdollisuudet ja oikeus osallistua tasavertaisesti miesten kanssa pakolaisleirien pakolaiskomiteoihin ja muihin päätöksentekoeleimiin
  - (d) varmistamaan turvalliset paluolosuhteet naisille ja tytöille, jotka ovat palaamassa

alkuperäalueilleen;

10. kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita asettamaan käyttöön riittävästi varoja, jotta konfliktialueilla raiskauksen tai seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneille voidaan antaa psykologista hoitoa ja mahdollisuus raskauden keskeyttämiseen tai lapsen synnyttämiseen diskreeteissä oloissa ja jotta näiden rikosten todistajia voidaan suojella;
11. kehottaa komissiota osoittamaan 216 miljoonan euron suuruisesta pakolaisrahastosta tietyn prosenttiosuuden pakolaisten vastaanottokeskuksissa toimivien virkamiesten, poliisien ja terveydenhoitohenkilökunnan koulutukseen, jotta he kykenevät täyttämään pakolaisnaisten erityistarpeet;
12. kehottaa jäsenvaltioita sisällyttämään sukupuolinäkökohdat turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkoihinsa ja tässä tarkoituksessa
  - (a) myöntämään tietyissä tilanteissa turvapaikan aseellisissa konflikteissa taikka miehitys- tai siirtymävaiheen aikana raiskauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneille naisille,
  - (b) järjestämään raiskauksen uhreille mielenterveyspalveluja ja antamaan heille mahdollisuuden synnyttää lapsensa salassa tai keskeyttää raskauden naisen oman toivomuksen mukaisesti,
  - (c) antamaan tukea raiskauksen seurauksena syntyvän lapsen adoptoimista varten, jos äiti ei halua pitää lasta,
  - (d) varmistamaan, että pakolaisleireillä tai pakolaisten vastaanottokeskuksissa on erilliset tilat naisille ja miehille, jotka eivät ole keskenään sukulaisia, ja että naisten osastoilla työskentelevä henkilökunta on perehtynyt sukupuolinäkökohtiin;

II KANSAINVÄLISET PONNISTELUT ASEELLISTEN SELKKAUSTEN EHKÄISEMISEKSI JA RATKAISEMISEKSI

13. kehottaa jäsenvaltioita edistämään naisten tasavertaista osallistumista miesten rinnalla konfliktien ratkaisuun diplomaattiteitse sekä jälleenrakennusaloitteisiin kaikilla tasoilla, ja tässä tarkoituksessa
  - (a) rekrytoimaan enemmän naisia jäsenvaltioiden diplomaattiyksikköihin,
  - (b) järjestämään jäsenvaltioiden diplomaattihenkilökuntaan kuuluville naisille koulutusta neuvottelu- ja välitystehtävissä tarvittavissa taidoissa ja laatimaan luetteloita rauhaan ja turvallisuuteen liittyviin tehtäviin pätevistä naisista,
  - (c) nimittämään enemmän naisia kansainvälisiin diplomaattisiin tehtäviin, erityisesti senioritehtäviin (YK:n erityisedustajiksi, rauhankomissioihin, tarkastusmatkoille jne.),
  - (d) lisäämään naisten prosentuaalista osuutta kansallisiin, alueellisiin ja kansainvälisiin, rauhaa ja turvallisuutta käsitteleviin kokouksiin osallistuvissa valtuuskunnissa sekä virallisissa rauhanneuvotteluissa,
  - (e) vaatimaan kansainvälisiä diplomaattisia ryhmiä kuulemaan järjestelmällisesti paikallisia naisten rauhanryhmiä ja -järjestöjä, ja varmistamaan, että naisten ongelmat ja prioriteetit otetaan huomioon virallisessa rauhanprosessissa;
14. kehottaa neuvostoa ja jäsenvaltioita lisäämään sukupuolinäkökohtiin liittyvää valistustyötä niissä rauhanoperaatioissa ja turvallisuus- ja jälleenrakennusoperaatioissa, joihin ne osallistuvat, ja tässä tarkoituksessa
  - (a) sisällyttämään sukupuolinäkökohtien analysoinnin kaikkien ulkoisten interventoiden

- suunnitteluun ja toteutukseen ja analysoimaan erityisesti, missä määrin naisten sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen marginalisoituminen lisääntyy konfliktien takia, sekä mahdollisuuksia parantaa naisten asemaa muuttuneessa tilanteessa,
- (b) varmistamaan, että koko sotilaallinen henkilöstö – sekä miehet että naiset – ja erityisesti rauhanrakentamiseen, rauhanturvaamiseen ja rauhaanpakottamiseen osallistuvat henkilöt ovat saaneet perusteellisen koulutuksen sukupuolinäkökohdissa,
- (c) varmistamaan, että viranomaiset ja ihmisoikeustarkkailijat seuraavat rauhanturvaajien työtä, jotta taataan kansainvälisen oikeuden noudattaminen;
15. korostaa, että nykyiset konfliktit vaativat turvautumista yhä enemmän ei-sotilaalliseen kriisinhallintaan, mikä tarkoittaa, että rauhanturvaajilta vaaditaan uusia ei-sotilaallisia taitoja, jotka auttavat parantamaan naisten mahdollisuuksia, ja kehottaa jäsenvaltioita ja neuvostoa
- (a) huolehtimaan siitä, että niihin sovittelua, rauhanturvaamista, rauhaanpakottamista, rauhanrakentamista ja konfliktien ennaltaehkäisyä koskeviin tehtäviin, myös tutkinta- ja tarkkailutehtäviin, joihin jäsenvaltiot osallistuvat, rekrytoitavasta henkilöstöstä vähintään 40 prosenttia on naisia,
- (b) varmistamaan, että rauhanturvaoperaatioihin osallistuviin naisiin sovelletaan tiukasti YK:n normeja ja kansainvälisiä ihmisoikeusperiaatteita eikä syrjiviä paikallisia rajoituksia,
- (c) edistämään naisista koostuvien tarkastus- ja avustusryhmien käyttämistä, jotta voidaan reagoida seksuaaliseen väkivaltaan ja muihin tilanteisiin eri kulttuuriyhteyksistä riippuen;
16. korostaa, että syvien konfliktien sovittelu tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden luoda puitteet demokraattiselle ja oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle ja kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita tässä tarkoituksessa
- (a) edistämään naisten tasa-arvon perustuslaillista suojelua rauhansopimusten laadinnassa,
- (b) edistämään osana rauhansopimuksia sukupuolten tasa-arvoon tähtäävien kansallisten järjestelmien luomista naisasiainministeriön, sukupuolinäkökohtia käsittelevän erityisviraston tai naisten asemaa käsittelevän viraston muodossa;

III PAIKALLISTEN YHTEISÖJEN OSALLISTUMINEN ASEELLISTEN KONFLIKTIEN EHKÄISYYN JA RATKAISEMISEEN

17. huomauttaa, että useimmat naiset on perinteisesti yhdistetty väkivallattomuuteen, ja naisten elämä ja arvojärjestelmät ovat yhteydessä elämän suojelemiseen, vuoropuheluun, sovintoon, neuvotteluihin, erimielisyyksien ratkaisemiseen rauhanomaisin keinoin, arvoihin, jotka voivat tarjota vaihtoehdon nykyiselle väkivallan kulttuurille ja joille voi rakentaa uuden, rauhaan perustuvan kulttuurin, kaikenlaisen vuoropuhelun turvaamiseen, maapallon luonnonvarojen oikeudenmukaiseen jakoon ja kaikenlaisten eroavaisuuksien kunnioittamiseen, olivatpa ne rodullisia, uskonnollisia tai poliittisia;
18. korostaa paikallisten tahojen osallistumisen merkitystä rauhan- ja sovitteluprosesseissa ja kehottaa jäsenvaltioita ja komissiota tukemaan poliittisesti, teknisesti ja taloudellisesti
- (a) sellaisten kansalaisjärjestöjen, myös naisjärjestöjen, perustamista ja vahvistamista, jotka keskittyvät konfliktien ehkäisyyn, rauhanrakentamiseen ja konfliktien jälkeiseen jälleenrakennukseen,
  - (b) ruohonjuuritason naisjärjestöjen jäsenten koulutusta ja valmennusta konfliktien väkivallattomassa ratkaisussa, välitys- ja asianajotehtävissä sekä johtamistaidoissa;
19. kehottaa jäsenvaltioita ja komissiota edistämään järjestelmällisesti naisten osallistumista virallisiin konfliktienratkaisuprosesseihin ja tässä tarkoituksessa
- (a) kannustamaan sotivia ryhmittymiä ottamaan naisia mukaan rauhanneuvotteluryhmiin,
  - (b) varmistamaan, että sukupuolten eriarvoisuudesta ja sen vaikutuksista keskustellaan järjestelmällisesti kaikilla neuvottelualoilla,
  - (c) varmistamaan rauhanprosessin perusteellisen juurruttamisen vaatimalla sotivia ryhmittymiä ottamaan rauhanneuvotteluryhmiin mukaan kansalaisyhteiskunnan edustajia, joista puolet on oltava naisia,
  - (d) tukemaan rauhanneuvottelujen sisältöä koskevia yleisiä tiedotuskampanjoita ja keskusteluja;
20. kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita varmistamaan, etteivät epäasianmukaiset demobilisointi- ja jälleenrakennusaloitteet marginalisoi yleensäkin heikoimmassa asemassa olevia naisia, joilla on usein ratkaiseva rooli yhteiskunnan jälleenrakentajina, ja tässä tarkoituksessa
- (a) edistämään eri alueilla konfliktien jälkeen tapahtuvaa julkista keskustelua sukupuoleen perustuvasta väkivallasta sen uusiutumisen ehkäisemiseksi,
  - (b) varmistamaan, että sekä naiset että miehet hyötyvät jälleenrakennusaloitteista ja ettei varsinkaan entisiä naissotilaita suljeta pois demobilisointiohjelmista eikä heidän asemaansa niissä heikennetä,
  - (c) osoittamaan demobilisointiin ja jälleenrakennukseen tarkoitetuista varoista tietyn prosenttiosuuden naisten poliittisen ja taloudellisen aseman vahvistamiseen,
  - (d) kiinnittämään demobilisointialoitteissa erityistä huomiota tyttösoitilaiden erityisiin kuntoutustarpeisiin;
21. pyytää komissiota ja neuvostoa tiedottamaan Euroopan parlamentille vuosittain tämän päätöslauselman perusteella käynnistettävien ohjelmien ja aloitteiden edistymisestä;
22. pyytää neuvostoa, komissiota ja YK:n pääsihteeriä sisällyttämään rauhaa ja turvallisuutta koskevia aloitteita käsitteleviin selontekoihin luvun, jossa paneudutaan

sukupuolinäkökohtiin;

23. kehottaa puhemiestään välittämään tämän päätöslauselman neuvostolle, komissiolle ja YK:n pääsihteerille.

PERUSTELUT

Taustaa

Sukupuolinäkökohdat on sivuutettu lähes kaikessa tähänastisessa konfliktien tutkimuksessa ja niitä koskevissa toimintalinjoissa. Poliitikot, politiikan tekijät ja harjoittajat ovat olettaneet, ettei sukupuolinäkökohdilla ole merkitystä kyseisellä politiikan alalla. Sota on kuitenkin sukupuoleen sidottua toimintaa. Suurin osa taistelijoista on miehiä. Sotavoimat ja sotilaalliset ryhmittymät ovat yleensä miesvaltaisia instituutioita sekä niiden määrässä että toimintatavoissa mitattuna. Sitä vastoin naispuoliset siviilit saavat sotilaita todennäköisemmin surmansa aseellisissa konflikteissa.¹ Vaikka sodasta kärsivät kaikki väestönosat, suurimmassa vaarassa ovat naiset ja tytöt, jotka saattavat paitsi tulla tapetuiksi tai haavoittua joutua myös raiskauksen, seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön uhreiksi.

Silti naiset eivät yleensä pääse osallistumaan konfliktien lopettamiseen tähtääviin virallisiin aloitteisiin, eikä heidän ääntään kuulla rauhanprosessien prioriteetteja koskevissa päätöksissä. Tällaisella sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä on vahingollisia seurauksia konfliktien pysyvän ja pitkäaikaisen ratkaisun kannalta, sillä jos puolet väestöstä ei saa tuoda esille kokemuksiaan, näkökantojaan ja tarpeitaan, kestävän rauhan välttämättömät rakennustarpeet saatetaan tällöin sivuuttaa tai niitä ei huomata.

Kun viralliset rauhanprosessit ovat edelleen lähes kokonaan miesten alaa, monissa kansainvälisissä sopimuksissa korostetaan merkitystä, joka on naisten aktiivisella osallistumisella konfliktien ratkaisemiseen ja rauhanrakentamisprosesseihin. YK:n kolmannessa naisten maailmankokouksessa vuonna 1985 laadituissa kauaskantoisissa strategioissa tunnustettiin naisten asema rauhan ja kehityksen kannalta. Tämä periaate vahvistettiin vuonna 1995 pidetyn YK:n neljännen naisten maailmankokouksen toimintaohjelmassa. Siinä painotetaan, että monia valmiuksia omaavien naisten keskeinen asema ihmiskunnan tavoitteleman rauhan saavuttamisessa korostuu jatkuvasti. Heidän täysivaltaisella osallistumisellaan päätöksentekoon, konfliktien ehkäisyyn ja ratkaisemiseen sekä kaikkiin rauhanaloitteisiin on ratkaiseva merkitys kestävän rauhan aikaansaamiseksi.²

Sodan jalkoihin joutuneen väestön suojelu

Seksuaalista väkivaltaa ja naisten joukkoraiskauksia on kautta aikojen käytetty järjestelmällisenä sota-aseena³. Viimeksi siihen on turvauduttu entisessä Jugoslaviassa, Kambodžassa, Sri Lankassa, Bangladeshissa, Liberiassa, Perussa, Somaliassa, Mosambikissa, Sudanissa ja Ugandassa.⁴ Arviot sodissa raiskattujen naisten lukumääristä vaihtelevat. Esimerkiksi arviot Berliinissä vuonna 1945 raiskattujen naisten määrästä vaihtelevat 110 000:sta 800 000:een,⁵ entisen Jugoslavian 1990-luvun sisällissodassa heitä arvioidaan olleen 20 000–50 000⁶ ja Ruandan vuoden 1994 sodassa 250 000–500 000.⁷

---

¹ J. Turpin "Many Faces: Women Confronting War" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 3.

² Yhdistyneet Kansakunnat, *Neljäs naisten maailmankokous – Pekingin toimintaohjelma*, Peking, 1995, 23 kohta.

³ C. Niarchos "Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia"

Näihin rikoksiin syyllistyy eri ryhmittymiin kuuluvia miehiä. He voivat kuulua esimerkiksi tavallisiin sotajoukkoihin, puolisoitilaallisiin yksiköihin, kapinallisryhmittymiin ja uskonnollisiin ryhmiin, fundamentalistisiin ryhmiin tai rauhanturvajoukkoihin.¹ Seksuaalisen väkivallan tarkoituksena on yleensä häpäistä vihollista ja tuhota perheiden ja yhteisöjen perusta, sillä raiskattua naista pidetään likaisena ja häpeän esikuvana.² Monet seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset joutuvatkin perheidensä ja yhteisöidensä hylkimiksi. Näin on tapahtunut klassiselta aikakaudelta lähtien, jolloin aviomies joutui eroamaan raiskauksen uhriksi joutuneesta vaimostaan.³ Myös nykyajan naiset joutuvat kokemaan epäoikeudenmukaista vainoa. Monissa tapauksissa heidän on paettava kotimaastaan henkensä edestä.⁴

Myös pakotetulla raskaaksi saattamisella, josta on todisteita monissa viimeaikaisissa konflikteissa, on tuhoisia seurauksia. Äidit saattavat olla henkisesti kykenemättömiä huolehtimaan raiskauksen seurauksena syntyneistä lapsistaan ja turvallisia raskaudenkeskeytyspalveluja on harvoin saatavilla, joten tällaisista lapsista saattaa tulla ei-toivottu taakka yhteisössä. Sotastrategiana käytettyjen, raiskauksella alkuun saatettujen raskauksien määrä oli esimerkiksi vuonna 1994 Ruandassa arviolta 2 000–5 000⁵. Vaikka luvut eivät ole yhtä suuria entisessä Jugoslaviassa, pakotetun raskaaksi saattamisen on todettu olevan yleistä sodissa. Sen uhreiksi joutuneita naisia on painostettu voimakkaasti viemään raskautensa loppuun asti.⁶

Vaikka seksiorjuus on aina ollut yksi sodan seurauksista, se sai kansainvälistä huomiota hiljattain tehdyn havainnon jälkeen, jonka mukaan 200 000–400 000 naista oli joutunut Japanin järjestelmälliseen sotastrategiaan kuuluvan seksiorjuuden uhreiksi toisen maailmansodan aikana.⁷ Japanilaisten kokemukset eivät ole ainoita, sillä naisia ja lapsia on otettu seksiorjiksi myös äskettäisissä konflikteissa. Esimerkiksi Bosnia ja Hertsegovinan konfliktin aikana perustettiin leirejä seksiorjien ottamista varten.⁸ Liberian

---

in *Human Rights Quarterly*, 1995, vol. 17, s. 659-68.

⁴ Ks. esim. J. Seager, *The State of Women in the World Atlas*, Lontoo, 1997, s. 56.

⁵ C. Niarchos "Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia" in *Human Rights Quarterly*, 1995, vol. 17, s. 665-6.

⁶ M. Valentich, "Rape Revisited: Sexual Violence against Women in the Former Yugoslavia" in *The Canadian Journal of Human Sexuality*, vol. 3(1) kevät 1994, s. 53.

⁷ Norjan kansainvälisten asioiden instituutti, *Women and Armed Conflicts*, Oslo, 1999, s. 44.

¹ Ks. esim. C. Niarchos, "Women, War and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia" in *Human Rights Quarterly*, vol. 17, 1995, s. 657; ja I. L. Sajor, "Violence against Women in Times of War" in International Alert (toim.) *Women, Violent Conflict and Peacebuilding: Global Perspectives*, Lontoo, 1999, s. 21.

² J. Stojavljevic, "Women, Conflict, and Culture in former Yugoslavia" in *Gender and Development*, Oxford, vol. 3, No. 1, 1995, s. 39.

³ C. Niarchos "Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia" in *Human Rights Quarterly*, 1995, vol. 17, s. 667.

⁴ I. L. Sajor, "Violence against Women in Times of War" in International Alert (toim.) *Women, Violent Conflict and Peacebuilding: Global Perspectives*, Lontoo, 1999, s. 21-2.

⁵ C. Twagiramariya ja M. Turshen "Favours to Give and Consenting Victims" in C. Twagiramariya and M. Turshen (toim.) *What Women do in Wartime*, Lontoo, 1998, s. 104.

⁶ V. Nikolic-Ristanovic, "War, Nationalism, and Mothers in the Former Yugoslavia" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 236.

⁷ R. Copelon "Surfacing gender" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 69.

⁸ E. Hague "Rape, Power, and Masculinity; and the Construction of Gender and National Identities in the War in Bosnia-Herzegovina" in R. Lentin (toim.) *Gender and Catastrophe*, New York, 1997, s. 57.

sisällissodan aikana valloittajien sotapäälliköt vangitsivat ja ottivat seksiorjikkeeseen jopa 10-vuotiaita tyttöjä.¹ Sudanissa hallitusten joukkojen on arvioitu siepanneen ainakin 50 000 maan eteläosasta kotoisin olevaa tyttöä seksiorjiksi pohjoiseen.² Sekä Algeriassa että Sierra Leonessa kapinallisryhmät ovat ottaneet seksi- ja työorjikkeeseen naisia ja tyttöjä usein rangaistukseksi siitä, että nämä ovat esittäneet poliittisia ja uskonnollisia mielipiteitään.³

Vaikka Euroopan parlamentti on tuominnut viimeaikaisissa konflikteissa tapahtuneet naisten raiskaukset ja vaatinut mahdollisuuksia raskauden keskeytykseen naisen niin halutessa⁴, komissio ja jäsenvaltiot eivät ole kyenneet myöntämään tarpeeksi rahoitusta mielenterveys- ja raskaudenkeskeytyspalveluihin edes omalla Euroopan takapihallaan. Kroatian pakolaisjärjestöt ovat ilmoittaneet, että varojen puute ja kansainvälisen yhteisön tietämättömyys ovat syynä siihen, että ne eivät enää kykene entiseen tapaan toimittamaan säännöllistä taloudellista tukea ja humanitaarista apua naisille.⁵ Kansainvälinen yhteisö näyttää unohtaneen, että yksi tehokkaimmista keinoista estää konfliktien uusiutuminen on lisätä sellaisille järjestöille tarkoitettua rahoitusta, jotka vastaavat kansalaisten tarpeista konfliktien jälkeen.

Jäsenvaltioiden olisi edistettävä myös naisista koostuvien tarkastus- ja avustusryhmien käyttämistä voidakseen määritellä tarkemmin syvissä konflikteissa ilmenneen seksuaalisen väkivallan laajuuden ja luonteen. Tehokkaiden ennaltaehkäisyohjelmien suunnittelemiseksi komission on lisäksi edistettävä tutkimusta sukupuoleen perustuvan väkivallan – myös miesten armeijassa harjoittaman väkivallan ja erityisesti miesten jengikäyttäytymisen – kehittymisestä väkivaltaisten konfliktien aikana ja niiden jälkeen, sekä tutkimusta konfliktien jälkeisen perheväkivallan kasvusta.

Rauhanturvaaminen ja sukupuoleen perustuva väkivalta

Miessotilaiden mobilisointi lisää prostituutiota, raiskauksia ja seksuaalista hyväksikäyttöä sotilastukikohdissa ja sotilasleireillä.⁶ Jopa YK:n rauhanturvaajien tulo on johtanut lapsiprostituution, raiskausten ja seksuaalisen hyväksikäytön nopeaan kasvuun, kuten on todettu tapahtuneen Kambodžassa, Somaliassa, Mosambikissa, entisessä Jugoslaviassa ja muilla alueilla.⁷ Euroopan unionin jäsenvaltioiden sotilaita on jopa erotettu monista

¹ Association of Female Lawyers of Liberia, "Hundreds of Victims Silently Grieving" in C. Twagiramariya and M. Turshen (toim.) *What Women do in Wartime*, Lontoo, 1998, s. 131.

² A. Abdel Halim "Attack with a Friendly Weapon" in C. Twagiramariya and M. Turshen (toim.) *What Women do in Wartime*, London, 1998, s. 86.

³ HRW:n (Human Rights Watch) ihmisoikeusraportti "Women's Human Rights" *World Report*, New York, 1999.

⁴ Euroopan parlamentin 11. maaliskuuta 1993 antama päätöslauselma naisten raiskauksista entisessä Jugoslaviassa, 14 kohta; ja Euroopan parlamentin 17. joulukuuta 1992 antama päätöslauselma naisten raiskauksista entisessä Jugoslaviassa, 2 kohta.

⁵ R. Boric, "Against the War" in R. Lentin (toim.) *Gender and Catastrophe*, New York, 1997, s. 47.

⁶ Kirk G. ja Okazawa-Rey M. "Making Connections" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 311-2.

⁷ Ks. esim. YK:n teos *Impsct os Armed Conflict on Children: alkusanat YK:n pääsihteerin*, New York, 1996, 91-110 kohdat, s. 29; C. Nordsrom "Girls Behind the (Front) Lines" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and Was Reader*, New York, 1998, s. 80-4; T. Deen "A Hard look at UN Peace Keeping" in Mail and Guardian, 3. heinäkuuta 1997; E. Hague " Rape, Power, and Masculinity; and the Construction of Gender and National Identities in the War in Bosnia-Herzegovina" in R. Lentin (toim.) *Gender and Catastrophe*, New York, 1997, s. 58.

tehtävistä heidän syyllistyttyään tällaisiin tekoihin.¹ Koska YK:lla ei ole oikeudellista valtaa puuttua asiaan, se on vaatinut kyseisiä hallituksia rankaisemaan syyllisiä, mutta vain muutamia tuomioita on annettu².

Vielä pahemmaksi tilanteen tekee se, että poliittiset johtajat ja sotilasjohtajat näyttävät pitävän sota-ajan raiskauksia väistämättöminä.³ YK:n Kambodžan-operaation päällikkö kertoi käytännöstä, kun häneltä kysyttiin YK:n rauhanturvaajien naisiin ja tyttöihin kohdistamasta seksuaalisesta väkivallasta. Hän vastasi toteamalla, ettei hän "ollut mikään puritaani: 18-vuotiaat kuumaveriset sotilaat katsoivat oikeudekseen lähteä jahtaamaan kauniimpaa sukupuolta muutaman oluen jälkeen".⁴ Tällaisen käytännön kielteiset vaikutukset on voitu dokumentoida. Niitä ovat esimerkiksi sukupuoliteitse tarttuvien tautien – varsinkin hi-viruksen ja aidsin – lisääntyminen, väkivallalle altistumisen lisääntyminen sekä naisten ja tyttöjen itsetunnon aleneminen.⁵

Raiskaus kuitenkin kielletään Geneven yleissopimuksissa rikoksena ihmisarvoa ja ihmisarvon kunnioitusta vastaan. YK:n rauhanturvaajille hiljattain laadituissa menettelysäännöissä määrätään niin ikään, että YK:n henkilökunta ei saa käyttää hyväkseen paikallisväestöön kuuluvia yksityishenkilöitä, eikä varsinkaan naisia tai lapsia.⁶ On selvää, että jotkut eurooppalaiset ja muut rauhanturvaajat ovat laiminlyöneet näitä sääntöjä.

Jotta menettelysäännöt voisivat toimia tehokkaina sääntöinä kansainvälisiin rauhanoperaatioihin osallistuville henkilöille, jäsenvaltioiden on nostettava rauhanturvaajien ja heidän päälliköidensä kouluttamisessa keskeiselle sijalle sukupuolitietoisuuden lisääminen. Jäsenvaltioiden olisi myös noudatettava Italian hallituksen tekemää ehdotusta ja vaatia lähettämään rauhanturvaajien mukaan viranomaisia ja ihmisoikeustarkkailijoita, jotta varmistetaan kansainvälisen oikeuden noudattaminen. Vain tällä tavoin Euroopan unioni voi välttää sellaisten ikävien välikohtauksien toistumisen, joita tapahtui esimerkiksi Somaliassa, jossa eurooppalaiset rauhanturvaajat syyllistyivät somalinaisten ja -lasten hyväksikäyttöön.⁷

---

¹ B. Fetherston "UN Peacekeepers and Cultures of Violence" in *Cultural Survival Quarterly*, 1995, vol. 19.1, s. 23.

² Janes Defense Weekly "Human Rights Code for Unethical UN Soldiers" 19. helmikuuta 1997.

³ C. Niarchos "Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia" in *Human Rights Quarterly*, 1995, vol. 17, s. 651.

⁴ B. Fetherston "UN Peacekeepers and Cultures of Violence" in *Cultural Survival Quarterly*, 1995, vol. 19.1, s. 22.

⁵ Ks. esim. C. Twagiramariya and M. Turshen "Favours to Give and Consenting Victims" in C. Twagiramariya and M. Turshen (toim.) *What Women do in Wartime*, London, 1998, s. 110-11; ja G. Kirk ja M. Okazawa-Rey "Making Connections" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 311.

⁶ Yhdistyneet Kansakunnat, *Guidelines for Conduct of Personnel in UN Peace Keeping Operations and Related Missions in the Field*, New York, 1995.

⁷ Ks. esim. T. Deen "A Hard look at UN Peace Keeping" in Mail and Guardian, 3. heinäkuuta 1997; ja Associated Press, "Photos Reveal Belgian Paratroopers' Abuse in Somalia," *CNN Interactive*, 17. huhtikuuta 1997.

Loppu rankaisemattomuudelle

Suurin osa naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan syyllistyneistä miehistä jää valitettavasti rankaisematta¹. Humanitaarista oikeutta koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota seksuaaliseen ja sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan. Seksuaalista väkivaltaa ei mainita maasodan lakeja ja tapoja koskevissa Haagin yleissopimuksissa eikä toisen maailmansodan jälkeen tapahtuvaa, suurimpien sotarikollisten kiinnisaamista ja rankaisua koskevassa Nürnbergin sopimuksessa (Nuremberg Charter).² Vuonna 1949 tehdyissä Geneven yleissopimuksissa ja niihin myöhemmin vuonna 1977 liitetyissä, sota-oikeutta koskevissa pöytäkirjoissa ei myöskään rinnasteta seksuaalista väkivaltaa terrorismin ja kidutuksen kaltaisiin rikoksiin. Näitä rikoksia pidetään "vakavina rikoksina" ja niin vakavina tekoina, että ne vaikuttavat koko kansainväliseen yhteisöön. Raiskaus sitä vastoin määritellään rikokseksi ihmisarvoa ja ihmisen kunnioitusta vastaan, mutta ei väkivaltarikokseksi.

Myös Ruandan ja entisen Jugoslavian rikoksia varten hiljattain perustettujen tuomioistuinten perussäännöissä oli vakavia puutteita. Vaikka molemmat tuomioistuimet määrittelivät raiskauksen rikokseksi ihmisyyttä vastaan, kumpikaan ei pitänyt sitä "vakavana rikoksena". Kumpikaan tuomioistuimista ei edes tunnustanut sotarikokseksi muita seksuaalirikoksia, kuten pakotettua raskaaksi saattamista ja seksiorjuutta. Vaikka Euroopan unioni on vaatinut voimakkaasti niiden henkilöiden kiinniottamista, joita syytetään raiskauksen käyttämisestä sota-aseena, tuomioistuimissa pyrittiin ainoastaan syytteiden nostamiseen, ei tuomioiden antamiseen. Sukupuolinäkökulman puutteesta kertoo myös se, ettei tuomioistuimilla ole todistajaohjelmia ja että molempien tuomioistuinten oikeudellisesta järjestelmästä puuttui naisedustus.³ Tästä seuraa, että vain pientä osaa sotarikoksiin syyllistyneistä on yritetty saada oikeuden eteen, ja vielä pienempi osa on saanut tuomion seksuaalirikoksista.

Jotta Geneven neljännen pöytäkirjan 147 artiklaa voitaisiin käyttää todellisena sukupuoleen perustuvan väkivallan torjuntavälineenä, sitä olisi kiireesti muutettava siten, että siinä rinnastettaisiin raiskaukset, pakotettu raskaaksi saattaminen ja seksiorjuus kidutukseen verrattavissa oleviin sotarikoksiin.

---

¹ I. L. Sajor, "Violence against Women in Times of War" in International Alert (toim.) *Women, Violent Conflict and Peacebuilding: Global Perspectives*, Lontoo, 1999, s. 22.

² *Maasodan lakeja ja tapoja koskeva yleissopimus – Haagin yleissopimus II, Haag 29. heinäkuuta 1899; Maasodan lakeja ja tapoja koskeva yleissopimus – Haagin yleissopimus IV, Haag, 18. lokakuuta 1907; ja Agreement for the Prosecution and Punishment of Major War Criminals of the European Axis, Lontoo, 8 U.N.T.S. 279, Nürnbergin sopimus, 8. elokuuta 1945.*

³ HRW:n (Human Rights Watch) ihmisoikeusraportti: *Shattered Lives: Sexual Violence During the Genocide and its Aftermath*, New York, 1996, s. 89–90; ja K. D. Askin, *War Crimes against Women: Prosecution in International War Crimes Tribunals*, New York 1997, s. 302.

Myös lasten ja naisten suojelusta kriisitilanteissa ja aseellisissa konflikteissa annettua julistusta on muutettava siten, että siinä otetaan erityisesti huomioon sukupuolirikokset sekä naisten ja tyttöjen sukupuolisidonnaiset erityistarpeet. Tässä kansainvälistä konsensusta vaativassa asiakirjassa olisi otettava huomioon seuraavat rikokset: raiskaukset, seksuaalinen kiduttaminen, pakotettu raskaaksi saattaminen, seksiorjuus ja sukupuoleen perustuva väkivalta. Pakolaisnaisten ja siirtymään joutuneiden naisten sukupuolisidonnaisiin erityistarpeisiin – jotka on mainittava asiakirjassa – on sisällytettävä asianmukainen valaistus, mielenterveysneuvonta, tarvikkeiden ja hygieniatuotteiden turvallinen jakaminen ja erilliset asuintilat yksinäisille naisille pakolaisleireillä.

Jotta raiskauksien käyttö sotastrategiana saataisiin loppumaan, on välttämätöntä perustaa sellainen pysyvä kansainvälinen rikostuomioistuin, joka pitää seksuaalista väkivaltaa kidutukseen ja terrorismiin verrattavissa olevana sotarikoksena. Tällaisen tuomioistuimen olisi kyettävä saamaan rikosentekijät vastuuseen riippumatta siitä, kuuluvatko he sotiviin joukkoihin, johonkin fundamentalistiseen ryhmään tai rauhanturvajoukkoihin.

Pysyvä kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC), jonka perustamisesta sovittiin vuonna 1998, voisi täyttää kansainvälisessä oikeusjärjestelmässä olevat puutteet. ICC määrittää raiskauksen, pakotetun raskaaksi saattamisen ja seksiorjuuden vakaviksi kansainvälisen oikeuden rikkomuksiksi. ICC:n toiminnan alkaminen edellyttää kuitenkin 60 valtion ratifiointia. Toistaiseksi sen on ratifioinut vasta 21 valtiota, joiden joukossa on vain neljä EU:n jäsenvaltiota.¹

Pakolais- ja turvapaikkapolitiikka

Maailman pakolaisista 80 prosenttia on naisia ja lapsia.² Siitä huolimatta pakolaisten avustusalustoissa sivuutetaan usein naisten perustarpeet. Somalipakolaisten raiskaukset Kenian pakolaisleireillä vuonna 1993 olivat kansainvälisen yhteisön tiedossa, mutta riittämätön rahoitus ja sukupuolinäkökohdat huomioon ottavien ohjelmien puute on edelleen hyvin yleistä pakolaisleireillä ympäri maailman.³ Leiripaikkojen suunnittelussa unohdetaan usein erityisesti kunnollisen valaistuksen järjestäminen sekä polttopuiden ja veden turvallinen saanti.⁴ Tämän vuoksi raiskaukset ja perheväkivalta pakolaisleireillä on lisääntynyt hälyttävästi. YK:n tietojen mukaan jopa yli 80 prosenttia pakolaisleirien tytöistä ja naisista joutuu seksuaalisen väkivallan uhreiksi.⁵

Sukupuolinäkökohtien puutteellinen huomioon ottaminen ohjelmien suunnittelussa näkyy myös naispakolaisten, erityisesti taloudenhoidosta vastaavien naisten taloudellisten mahdollisuuksien ja koulutusmahdollisuuksien puuttumisena. Huonot työnsaantimahdollisuudet ajavat heidän elätettävänsä köyhyyteen ja pakottavat lisäksi pakolaisnaiset harjoittamaan prostituutiota leireillä tai niiden ympärillä.⁶

¹"Kansainvälinen rikostuomioistuin: allekirjoittajavaltiot" *ICC:n verkkosivuilla*, kesäkuu 2000.

²J. York "The Truth About Women and Peace" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 24.

³R. Marshall, "Refugees, Feminine Plural" in *UNHCR Refugees*, numero 100, Geneve, 1995.

⁴Ks. esim. S. Smith "Hope in the Fight to Reduce Gender Violence in Tanzania Refugee Camps" in *Refugees International Bulletin*, Washington D.C., 26. toukokuuta 1999, s. 1.

⁵C. Nordstrom "Girls Behind the (Front) Lines" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 85.

⁶T. Wallace, "Taking the Lion by the Whiskers" in T. Wallace and C. March (toim.) *Changing Perceptions*, Oxford, 1991, s. 66.

Pakolaisnaiset kohtaavat leireillä myös resurssien epätasaiseen jakautumiseen liittyviä ongelmia. YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu (UNHCR) on raportoinut, että vaikka leireillä on käytössä sukupuolinäkökohtiin liittyvät ohjeet, miespuoliset pakolaiset hallitsevat edelleen usein tarvikkeiden jakelua ja jättävät naiset kärsimään aliravitsemuksesta, ja että leirihenkilökunta laiminlyö edelleen usein naisten erityistarpeita. Esimerkiksi entisen Jugoslavian pakolaisleireillä jaettavissa perhepakkauksissa ei ollut terveysiteitä. Kun siitä huomautettiin kansainväliselle korkean tason henkilöstölle, he paheksuivat sitä, että perhepakkausta avatessa sieltä saattaa löytyä terveysiteitä, aivan kuin enemmistö kansasta tarvitsisi jotakin epänormaalia!¹ Entistä pahemmaksi tilanteen tekee se, että naiset tarvitsevat usein suojelua myös ruoan, huopien ja muiden vaikeasti saatavissa olevien tarvikkeiden jakelusta vastaavilta henkilöiltä. Naisilta odotetaan seksipalveluja vastineeksi perustarvikkeista tai turvallisen kulkureitin järjestämisestä."²

Komission ja jäsenvaltioiden olisi otettava johtajan rooli pakolaisten maailmanlaajuisessa kohtelussa annettavassa sukupuolinäkökohtiin liittyvässä valistustyössä. Molempien olisi pidettävä huoli siitä, että kaikki niiden rahoittamat aloitteet ovat sopuinnassa pakolaisnaisia koskevien kansainvälisten sopimusten ja normien, esimerkiksi YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun laatimien suuntaviivojen kanssa, jotka koskevat pakolaisnaisten suojelua ja pakolaisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjuntaa ja vastatoimenpiteitä.

Asuintilojen järjestämisessä turvapaikan hakijoille jäsenvaltioissa ei niin ikään ole otettu huomioon erityisiä suojatoimenpiteitä naisille, jotka saattavat joutua miespuolisten turvapaikanhakijoiden ja miespuolisen henkilökunnan väkivallan ja hyväksikäytön uhreiksi³. Tilanteen korjaamiseksi tietty osuus vastaanottokeskuksille osoitetusta 216 miljoonan euron pakolaisrahastosta olisi suunnattava vastaanottokeskuksissa työskentelevien virkamiesten, terveydenhoitohenkilökunnan ja poliisien koulutukseen sukupuolinäkökohtiin liittyvissä asioissa sekä erillisten asuintilojen järjestämiseen yksinäisille naisille.

Vaikka Euroopan parlamentti on lisäksi kehottanut jäsenvaltioita myöntämään pakolaisaseman sukupuoleen perustuvan vainon kohteiksi joutuneille naisille,⁴ jäsenvaltiot eivät ole käytännössä noudattaneet tätä kehotusta. Naisilta, jotka ovat hakeneet turvapaikkaa esimerkiksi Britanniaasta sukupuoleen perustuvan vainon vuoksi, evätään tuo asema usein sillä perusteella, että raiskatuksi joutumista pidetään yhtenä sodan uhreihin satunnaisesti kohdistuvista sivuseurauksista eikä sitä sen vuoksi voida pitää poliittiseen vakaumukseen perustuvana vainona.⁵ Itse asiassa monet Euroopan unionin jäsenvaltiot käännyttävät takaisin raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan uhreja

¹ R. Marshall, "Refugees, Feminine Plural" in *UNHCR Refugees*, numero 100, Geneve, 1995.

² T. Wallace, "Taking the Lion by the Whiskers" in T. Wallace and C. March (toim.) *Changing Perceptions*, Oxford, 1991, s. 63.

³ Euroopan naisten lobby, *Peking+5 Regional Alternative Report for the European Union*, Bryssel, 2000, s. 29.

⁴ *Pakolaisten oikeusasemaa koskevan Geneven yleissopimuksen soveltamisesta annettu Euroopan parlamentin päätöslauselma*, 13. huhtikuuta 1984, 1–2 kohdat.

⁵ J. Stojavljevic, "Women, Conflict, and Culture in former Yugoslavia" in *Gender and Development*, Oxford, vol. 3, No. 1, 1995, s. 40.

siitäkin huolimatta, että nämä ovat todistaneet oikeudessa raiskaajiaan vastaan.¹

Kansainväliset ponnistelut aseellisten konfliktien ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi

Sukupuolinäkökohdat ovat tärkeä, rauhanprosesseissa usein sivuutettu tekijä. On ratkaisevan tärkeää, että kansainväliset järjestöt menevät pidemmälle eivätkä pelkästään tunnusta verbaalisella tasolla, että sukupuolinäkökulma on tärkeä huolenaihe. Sukupuolinäkökohtien analysointi olisi sisällytettävä osaksi kaikkien ulkoisten interventioiden suunnittelua ja toteutusta konfliktien aikana ja konfliktien jälkeisessä jälleenrakentamisessa. Siten voitaisiin varmistaa, etteivät epäasianmukaiset interventiot marginalisoisi entisestään yleensä heikoimmassa asemassa olevia naisia, joilla on usein ratkaiseva rooli yhteiskunnan jälleenrakentajina.

Kansainväliseen turvallisuuteen ja kehitykseen liittyvistä kysymyksistä vastuussa olevaa komission ja jäsenvaltioiden henkilöstöä on koulutettava johtamaan konfliktitilanteiden sukupuolinäkökohtia koskevia tutkimuksia. Sukunäkökohtiin liittyvän koulutuksen puutteet ovat johtaneet vääränlaisiin interventioihin, joissa ei ole otettu huomioon sodan jalkoihin joutuneen väestön enemmistön tarpeita.² Kyse on naisista ja lapsista, jotka ovat joutuneet kokemaan seksuaalista väkivaltaa ja ottaneet osaa taisteluihin, niistä, joista on tullut tärkeimpiä tulonhankkijoita ja huolehtijoita perheissään ja jotka ovat ottaneet uuden johtoaseman yhteisöissään taikka ovat jääneet leskiksi eivätkä saa taloudellista tukea.

Tutkimukset osoittavat, että tärkeydestään huolimatta erityiset sukupuoleen perustuvat jaottelut eivät riitä takaamaan, että naisten ongelmat, tarpeet ja prioriteetit otettaisiin huomioon.³ Näin ollen kaikilla tasoilla, niin päämajoissa kuin kenttätoimistoissakin, työskentelevälle henkilökunnalle on annettava koulutusta näissä kysymyksissä. Jos erityisesti johto laiminlyö sukupuolinäkökohdat, epäasianmukaiset interventiot johtavat naisten ja tyttöjen marginalisoitumiseen. Sukupuolinäkökohdat sivuuttavan johtamisen kielteiset seuraukset tulivat hiljattain ilmi YK:n pääsihteerin erityisedustajan Bernard Kouchnerin toimien myötä Kosovossa. Kun Kouchner nimitti Kosovon väliaikaisen siirtymähallituksen, nimitettyjen joukossa ei ollut yhtään naista paikallisten kansalaisjärjestöjen vaatimuksista huolimatta. Hallitukseen hyväksyttiin lopulta yksi naisjäsen vasta sen jälkeen, kun eräs Etyijin työntekijä oli ponnistellut tuodakseen asian YK:n pääsihteerin tietoisuuteen.⁴ Tuo Etyijin työntekijä on kertonut, että hänet erotettiin myöhemmin siitä syystä, että hän oli "liian innokkaasti edistänyt Kosovon naisten tarpeita ja asemaa".⁵

Kun operaatioita johdetaan sukupuolinäkökohdat huomioon ottavalla tavalla, myös tulokset ovat hämmästyttäviä. Esimerkiksi YK:n Etelä-Afrikan-operaation johdossa ollut nainen nimitti päättäväisesti naisia rauhanturvatehtäviin ja tuki heitä sekä antoi lisäksi heidän vastuulleen alueita, joilla esiintyi paljon vaaliväkivaltaa.⁶ Maailma on saanut

¹ Euroopan naisten lobby, *Peking+5 Regional Alternative Report for the European Union*, Bryssel, 2000, s. 14.

² L. Abdela, "Men With a Mission-No Women" in *The Guardian Newspapers*, 3. helmikuuta 2000.

³ C. O. N. Moser, *Gender Planning and Development*, Lontoo, 1993, s. 112.

⁴ L. Abdela, *Kosovo: Missed Opportunities, Lessons for the Future*, Lontoo, helmikuu 2000, s. 15.

⁵ L. Abdela, "Men with a Mission – No Women" in *The Guardian Newspaper*, 3. helmikuuta 2000.

⁶ J. Beilstein "The Expanding Role of Women in United Nations Peacekeeping" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 142.

nähdä myönteisiä tuloksia YK:n osallistumisesta Etelä-Afrikan ensimmäisiin demokraattisiin vaaleihin.

Vaikka naispuolinen johto ei takaa sukupuolinäkökohtien huomioon ottamista, tutkimukset osoittavat, että tarpeeksi suuri naisedustus rauhan- ja turvallisuusjärjestöissä voi muuttaa näiden järjestöjen prioriteetteja ja mahdollistaa aiemmin laiminlyötyjen kysymysten esilletulon.¹ Vaikka Euroopan unioni on useaan otteeseen vaatinut naisten tasavertaista osallistumista päätöksentekoon, puheet eivät yleensä toteudu käytännössä.

Jotta voidaan taata naisten tasavertainen oikeus vaikuttaa jälleenrakentamisaloitteisiin ja konfliktien ratkaisemiseen diplomaattiteitse, Euroopan unionin jäsenvaltioiden on järjestettävä naisille jäsenvaltioiden diplomaattihenkilökunnassa koulutusta neuvottelu- ja välitystehtävissä tarvittavissa taidoissa ja mahdollistettava siten pätevien naisten osallistuminen rauhaan ja turvallisuuteen liittyviin tehtäviin. Jäsenvaltioiden olisi myös rekrytoitava enemmän naisia diplomaattisiin yksiköihin ja nimitettävä heitä entistä useammin kansainvälisiin diplomaattisiin tehtäviin, esimerkiksi YK:n erityisedustajiksi, rauhankomissioihin, tarkastustehtäviin ja niin edelleen. Naisten prosentuaalista osuutta olisi lisättävä myös rauhaa ja turvallisuutta käsitteleviin kansainvälisiin kokouksiin osallistuvissa valtuuskunnissa sekä virallisissa rauhanneuvotteluissa.

Naiset rauhanturvaajina

Valtioiden sisällä eri ryhmittymien kesken syntyvät konfliktit ovat hallinneet kansainvälisiä rauhanturvaoperaatioita kylmän sodan jälkeen. Sen vuoksi kansainväliset järjestöt ovat ryhtyneet toteuttamaan uusia interventiomuotoja perinteisen rauhanturvaamisen ja diplomatian rinnalla. Uusien toimien joukossa on esimerkiksi demokratiaan, kehitykseen ja tasa-arvoon liittyviä aloitteita, jotka tarjoavat uusia keinoja turvallisuuden ylläpitämiseen. Siirtyminen vahvasti sotilaallisista operaatioista ei-sotilaallisiin aloitteisiin edellyttää rauhanturvaajilta uusia, ei-sotilaallisia taitoja ja parantaa naisten osallistumismahdollisuuksia. Viimeaikaisissa rauhanturvaoperaatioissa naisia on toiminut poliittisina ja lainopillisina neuvonantajina, poliiseina, vaalivalvojina ja kehitysyhteistyökoordinaattoreina.

Vaikka rauhanturvatehtäviin osallistuneiden naisten määrä ei ole ollut merkittävä 1990-luvun puoliväliin asti, naispuolisten rauhanturvaajien lisäämisellä on todistettavasti myönteisiä vaikutuksia.² Tutkimukset osoittavat, että naispuoliset rauhanturvaajat ovat myötätuntoisia, valitsevat voimakeinojen sijaan sovittelun ja ovat valmiita kuuntelemaan ja oppimaan edistäen siten vakauden ja moraalisen ympäristön kehittymistä, mikä on välttämätöntä rauhanprosessin onnistumisen kannalta.³

Naispuolisten rauhanturvaajien on myös todettu toimivan paikallisten naisten roolimallina ja kannustavan näitä osallistumaan konfliktien jälkeiseen jälleenrakentamiseen, erityisesti demokratian rakentamiseen ja taloudelliseen kehitykseen. Naispuolisten rauhanturvaajien läsnäolo esimerkiksi Etelä-Afrikassa oli yksi keino lisätä naisten poliittista osallistumista

¹ S. Naraghi Anderlini, *Women at the Peace table: Making a Difference*, UNIFEM, New York, 2000, s. 31–42.

² Ks. esim. J. Beilstein "The Expanding Role of Women in United Nations Peacekeeping" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 145; ja SOU, *Police in the Service of Peace*, ulkoministeriö, Tukholma, 1997, s. 57.

³ Ruotsin kansainvälinen kehitysyhteistyövirasto, *katsaus: Gender Equality and Emergency Assistance/Conflict Resolution*, Tukholma, 1997, s. 5.

sekä äänestäjinä että parlamentin jäseninä.¹ Tämä operaatio oli yksi niistä useista viimeaikaisista rauhanturvaoperaatioista, joissa naisten osuus on ollut huomattava (53 %). Muita tällaisia tehtäviä on ollut Guatemalassa ja Namibiassa.²

Tärkeää on myös se, että naispuoliset rauhanturvaajat voivat miehiä helpommin tukea yleensä univormupukuisten miesten harjoittaman seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneita naisia. Seksuaalisen väkivallan käyttö sotastrategiana kautta maailman osoittaa, että tarvitaan naispuolisia rauhanturvaajia. Kansainvälinen yhteisö toimi harkitsemattomasti erityisesti Ruandassa ja Bosniassa, kun se päätti olla lähettämättä lisää naispuolisia rauhanturvaajia sen jälkeen kun oli paljastunut suuri määrä seksuaalirikoksia.

Naispuolisten rauhanturvaajien määrän kasvu saattaisi lisätä myös heidän miespuolisten kollegojensa tietoisuutta siviilinaisten ja -lasten vaikeasta tilanteesta. Koska miespuolisten rauhanturvaajien tekemien seksuaalisten väärinkäytösten on usein selitetty kuuluvan osaksi jengikäyttäytymistä, naispuolisten rauhanturvaajien määrän lisäämisellä voidaan vähentää miespuolisten rauhanturvaajien naiseen kohdistamaa hyväksikäyttöä.³ Kenties myös Kambožan tilanne olisi ollut toisenlainen, jos rauhanturvaajina olisi ollut enemmän naisia, sillä miespuolisten rauhanturvaajien tiedettiin käyttävän hyväkseen ja kohtelevan huonosti naisia ja tyttöjä sekä erityisesti prostituoituja. Eräs tutkija onkin todennut, että jos tietty ratkaiseva osa rauhanturvaajista olisi naisia, se parantaisi kuvaa rauhanturvaoperaatiosta, jota pidettäisiin muunakin kuin vain "minä tahansa miehitysarmeijana".⁴

Vaikka jotkut Euroopan unionin jäsenvaltiot pyrkivät aktiivisesti lisäämään naispuolisten rauhanturvaajien määrää⁵, kansainvälisiin operaatioihin osallistuvien naispuolisten rauhanturvaajien määrä on nykyään vielä masentavan pieni. YK:n pääsihteerin Kofi Annanin suositusten mukaan tavoitteena olisi se, että YK:n kenttätehtäviin osallistuvista henkilöistä puolet tai vähintään 40 prosenttia olisi naisia.⁶ Naisten osuuden olisi oltava 40 prosenttia kaikista niistä sovitteluun, rauhanturvaamiseen ja konfliktien ennaltaehkäisyyn liittyvistä tehtävistä, myös tutkimus- ja tarkkailutehtävistä, joihin Euroopan unionin jäsenvaltiot osallistuvat.

Jotta voidaan varmistaa, etteivät naispuoliset rauhanturvaajat itse joudu seksuaalisen väkivallan tai sukupuoleen perustuvan syrjinnän uhreiksi, on tärkeää, että rauhanturvaoperaatioissa noudatetaan YK:n normeja ja kansainvälisiä ihmisoikeusperiaatteita, eikä paikallisia syrjiviä rajoituksia.

Sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen tähtäävät kansalliset järjestelmät

Etelä-Afrikasta ja Guatemalasta saadut onnistuneet kokemukset osoittavat, että syvistä

¹ Norjan kansainvälisten asioiden instituutti, *Women and Armed Conflicts*, Oslo, 1999, s. 85-6.

² J. Beilstein "The Expanding Role of Women in United Nations Peacekeeping" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 142.

³ Ks. esim. J. C. Hood, "Let's Get a Girl" in M. S. Kimmel (toim.) *Men's Lives*, Massachusetts, 1995, s. 308-9; ja E. Hague " Rape, Power, and Masculinity; ja the Construction of Gender and National Identities in the War in Bosnia-Herzegovina" in R. Lentin (toim.) *Gender and Catastrophe*, New York, 1997, s. 57.

⁴ J. Beilstein "The Expanding Role of Women in United Nations Peacekeeping" in Lorentzen and Turpin (toim.) *The Women and War Reader*, New York, 1998, s. 142.

⁵ Norjan kansainvälisten asioiden instituutti, *Women and Armed Conflicts*, Oslo, 1999, s. 101.

⁶ Yhdistyneet Kansakunnat, *Advancement of Women: Improvement of the Status of Women in the Secretariat*, YK:n pääsihteerin laatima selvitys, New York, 1995, 59 kohta.

konflikteista selviytyminen tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden luoda pohjaa demokraattiselle ja oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle. Kaikissa muutosprosesseissa olisi elintärkeää tutkia perusteellisesti yhteiskunnan rakentamiseen liittyviä sukupuolinäkökohtia sekä ottaa käyttöön konkreettisia menetelmiä sen takaamiseksi, että kaikilla kansalaisilla – naisilla ja miehillä, tytöillä ja pojilla – olisi mahdollisuus nauttia vapaudestaan ja osallistua tasavertaisesti yhteiskuntaan.¹ Jälleenrakentamisprosessit tarjoavat Euroopan unionille mahdollisuuden edistää sukupuolten tasa-arvoon perustuvien hallitus- ja yhteiskuntakuntarakenteiden luomista kautta maailman.

Sukupuolinäkökohtien huomioon ottaminen kaikissa jälleenrakennusprosesseissa voidaan varmistaa paitsi lisäämällä ratkaisevasti naisten osallistumista kaikkiin konfliktien ratkaisuponnisteluihin myös kahden muun tärkeän välineen avulla. Ensinnäkin naisten oikeuksien suojelu on sisällytettävä perustuslakiin, kuten tehtiin menestyksellisesti Etelä-Afrikan sovitteluprosessissa. Toiseksi sukupuolten tasa-arvo ja syrjimättömyys olisi taattava luomalla sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen tähtääviä kansallisia järjestelmiä. Näitä voitaisiin luoda hallituksiin – esimerkiksi erillisen naisasiainministeriön muodossa, kuten Ugandassa, sukupuolinäkökohtia käsittelevän erityisviraston tai naisten asemaa käsittelevän viraston muodossa – tai perustamalla tasa-arvoasioista vastaava riippumaton lakisääteinen toimikunta. Näiden molempien järjestelmien tehokas yhdistäminen johtaisi siihen, ettei sukupuolinäkökohtiin suhtauduttaisi erillisenä naiskysymyksenä vaan rakenteellisena kysymyksenä.²

Paikallisten yhteisöjen osallistuminen aseellisten konfliktien ehkäisyyn ja ratkaisemiseen

Naisia pidetään usein väkivaltaisten konfliktien passiivisina uhreina, mikä peittää sen tosiasian, että heillä on merkittävä rauhanrakentajan rooli sota-alueilla. Naisryhmät ja -järjestöt pyrkivät usein löytämään erilaisia tapoja ratkaista konflikteja.³ Koska naisilla on kokemusta rauhanrakentamisesta ruohonjuuritasolla ja yhteisöissä, heillä on esittää vaihtoehtoisia näkökulmia rauhaan ja turvallisuuteen sekä tarjota täydentäviä ja käytännönläheisiä strategioita ja ratkaisuja rauhansopimusten täytäntöönpanemiseksi.

Naisten rauhanaloitteet usein joko sivuutetaan tai niihin vastataan väkivallalla. Venäjällä naiset järjestivät hiljattain Tšetšenian sodan vastaisia mielenosoituksia, ja Israelissa naiset ovat vaatineet Israelin joukkojen vetäytymistä Etelä-Libanonista. Samoin Kyproksessa ja Libanonissa naiset ovat ylittäneet konfliktirajoja pyrkiessään saamaan lopun konflikteille ja asettuneet alttiiksi vangitsemiselle ja tulitukselle.⁴ Sri Lankassa naispuoliset rauhanaktivistit ovat kritisoineet hallitusta ja vaatineet sisällissodalle väkivallatonta

---

¹ N. Gasa, "National Machinery for Gender Equality" in P. Harris and B. Reilly (toim.) *Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*, IDEA, Tukholma, 1998, s. 320.

² N. Gasa, "National Machinery for Gender Equality" in P. Harris and B. Reilly (toim.) *Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*, IDEA, Tukholma, 1998, s. 330-3.

³ Ks. esim. M. Hendersson, *All Her Paths are Peace: Women Pioneers in Peace Making*, New York, 1994; H. Hyman Alonso, *Peace as a Women's Issue: A History of the US Movement for World Peace and Women's Rights*, New York, 1993; ja S. Sharoni, *Gender and the Israeli-Palestinian Conflict: The Politics of Women's Resistance*, New York, 1995.

⁴ Norjan kansainvälisten asioiden instituutti, *Women and Armed Conflicts*, Oslo, 1999, s. 26-7.

ratkaisua.¹

Valitettavan harvoin kansainvälinen yhteisö myöntää riittävästi varoja näihin ponnisteluihin tai sisällyttää naisten rauhanaloitteita virallisiin rauhanprosesseihin. Tilanteen korjaaminen edellyttäisi sitä, että kansainväliset diplomaattiset rauhanryhmät kuulisivat säännöllisesti paikallisia naisten rauhanryhmiä ja -järjestöjä taaten siten, että naisten ongelmat ja prioriteetit otettaisiin huomioon virallisissa rauhanprosesseissa.

Jäsenvaltioiden ja komission on otettava rauhanprosessiin mukaan sodasta kärsivien kansalaisten enemmistö, jos ne haluavat antaa mahdollisuuden kestäväen rauhan toteutumiseksi. Näin ollen on tarpeen tunnustaa naisten rooli rauhanrakentajina sen asemesta, että heitä pidettäisiin vain heikommassa asemassa olevina kansalaisina. Naisryhmille ja -järjestöille on osoitettava poliittista, teknistä ja taloudellista tukea niiden ponnisteluissa löytää vaihtoehtoja konfliktien ratkaisuun ja rauhan rakentamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa johtamisessa, konfliktien ratkaisussa ja asianajajan tehtävissä annettavaa koulutusta, viestintätekniikoiden käyttömahdollisuuksien sekä tarvittaessa fyysisen suojelun tarjoamista.

Naiset rauhanneuvotteluissa

Samaan tapaan kuin naisten ruohonjuuritason rauhanaloitteet usein sivuutetaan, heidät jätetään yleensä väkivaltaisten konfliktien lopettamiseen tähtäävien virallisten neuvottelujen ja diplomatian ulkopuolelle. Bosnian konfliktin lopettaneessa Daytonin rauhanprosessissa vuonna 1995 ei ollut mukana yhtään naista. Samalla tavoin kävi Naton Kosovon-pommituksia edeltäneissä Rambouillet'n neuvotteluissa, joihin osallistui vain yksi kosovolainen nainen. Sierra Leonen seksuaalirikosten julmuudesta ja häpeällisyydestä huolimatta naisten edut on sivuutettu kaikissa viime aikoina tehdyissä rauhansopimuksissa. Samoin esimerkiksi Tadžikistanin kansallisen sovittelukomission jäsenistä naisia oli vain 4 prosenttia.²

Naisten järjestelmällisellä poissulkemisella virallisista rauhanprosesseista on "haitallisia vaikutuksia tilanteen rauhoittumisen pitkäaikaisen kestävyuden kannalta, koska naisten elintärkeitä mielipiteitä ja etuja ei ole kuultu".³ Esimerkiksi El Salvadorissa sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä rauhansopimuksissa – mikä estää naisia osallistumista jälleenrakennusohjelmiin – on kauaskantoisia taloudellisia, poliittisia, juridisia ja psykologisia vaikutuksia naisiin ja heidän elätettäviinsä.⁴

Vaikka kaikki Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat allekirjoittaneet Pekingin toimintaohjelman, jossa vaaditaan lisäämään naisten osallistumista konfliktien ratkaisemiseen päätöksentekotasolla,⁵ naisten puuttuminen entistä Jugoslaviaa koskevista rauhanneuvotteluista osoittaa, että jäsenvaltiot ovat epäonnistuneet surkeasti tässä

---

¹ S. Naraghi-Anderlini and R. Manchanda, "Women Building Peace" in International Alert (toim.) *Women, Violent Conflict and Peacebuilding: Global Perspectives*, Lontoo, 1999, s. 11.

² S. Naraghi Anderlini, *Women at the Peace table: Making a Difference*, UNIFEM, New York, 2000, s. 28.

³ D. Bloomfiel and B. Reilly "Characteristics of Deep-Rooted Conflict" in P. Harris and B. Reilly (toim.) *Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*, IDEA, Tukholma, 1998, s. 24.

⁴ E. Näslund, "Looking at Peace Through Women's Eyes: Gender-Based Discrimination in the Salvadoran Peace Process" in *Journal of Public and International Affairs*, Princeton, vol. 10, kevät 1999, s. 30.

⁵ Yhdistyneet Kansakunnat, *neljäs maailmanlaajuinen naiskokous – Pekingin toimintaohjelma*, Peking, 1995, strateginen tavoite E1.

tavoitteessaan.

Tämän kansainvälisen sitoumuksen täyttämiseksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden olisi järjestelmällisesti rohkaistava sotivia osapuolia ottamaan naisia mukaan rauhanneuvotteluryhmiin. Rauhanprosessin vankan perustan varmistamiseksi jäsenvaltioiden olisi myös vaadittava sotivia osapuolia ottamaan noihin rauhanneuvotteluryhmiin kansalaisyhteiskunnan edustajia, joista naisia olisi oltava puolet.

Demobilisointi ja jälleenrakennus

Konfliktien jälkeisissä tilanteissa avunantajat keskittyvät yleensä sotavoimien demobilisointiin ja nuorten miesten yhteiskunnalliseen uudelleen sopeuttamiseen, jolloin etusija annetaan miesten työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien luomiselle.¹ Naisten asema saattaa jopa huonontua konfliktia edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna, jos heidät syrjäytetään yhteiskunnallisista jälleenrakennusohjelmista. Jos esimerkiksi uudet koulutusmahdollisuudet tai mikroluotot ovat mahdollisia vain miehille, naisten mahdollisuudet hankkia elantonsa ovat vakavasti uhattuina, sillä heidän kilpailuasemansa miehiin nähden on paljon epäedullisempi. Tällainen naisia syrjivä käytäntö on erityisen järjetöntä, kun otetaan huomioon, että naiset ja tytöt ovat taistelleet miesten rinnalla useissa konflikteissa, myös Eritreassa, Sri Lankassa, Etelä-Afrikassa ja monessa Latinalaisen Amerikan valtiossa. Naisilla onkin erityisiä tarpeita, koska naiset joutuvat usein raiskatuiksi ja seksiorjiksi, he tulevat tahtomattaan raskaiksi tai he ovat saattaneet jopa menettää lapsensa. He kärsivät usein sukupuolitaudeista ja/tai aidsista.² Konfliktien jälkeisen jälleenrakennustyön kehittämisen ja toteutuksen jättäminen miehille johtaa aivan liian usein naisten tarpeiden laiminlyömiseen.

Naiset ja tytöt onkin syrjäytetty monista viimeaikaisista jälleenrakennusprosesseista. Salvadorin rauhanprosessin keskittäminen yksistään nuoriin miehiin jätti suuren väestöosan rauhanrakennusohjelmien etujen ulkopuolelle.³ Yhtä epäoikeudenmukaista on, että naisia on järjestelmällisesti syrjäytetty jälleenrakennusprosesseista monissa itsenäisissä Afrikan valtioissa, joissa naiset ovat osallistuneet kolonialismin kukistamiseen yhtä aktiivisesti kuin miehet ja joissa heitä yhä painostetaan, syrjitään ja kohdellaan toisen luokan kansalaisina.⁴

Useat lähteet vahvistavat, että myös entisessä Jugoslaviassa naisia on syrjäytetty demokratisointi- ja rauhanrakentamisolotteista.⁵ Esimerkiksi YK:n ihmisoikeusraportissa todetaan, että vaikka avunantajamaiden hallitukset ja kansainväliset järjestöt ovat osoittaneet varoja jälleenrakennushankkeisiin, naisia on yleisesti syrjitty ja joissakin tapauksissa jopa suljettu tahallisesti pois avustusten tuoman hyödyn ulkopuolelle. Monet naiset ovat kertoneet, että demobilisoitavien sotilaiden suosiminen on vähentänyt merkittävästi naisten työllistymismahdollisuuksia. Naisjärjestöjen kriittistä huolimatta naisille suunnatuissa koulutus- ja työllistämishjelmissä on edelleen keskitytty

¹ Ruotsin kansainvälinen kehitysyhteistyövirasto, *katsaus: Gender Equality and Emergency Assistance/Conflict Resolution*, Tukholma, 1997, s. 6.

² InterACT, "Girl Soldiers" in *InterACT Bulletin*, Etelä-Afrikka, No. 4, marraskuu 1999, s. 5.

³ E. Näslund, "Looking at Peace Through Women's Eyes: Gender-Based Discrimination in the Salvadoran Peace Process" in *Journal of Public and International Affairs*, Princeton, vol. 10, kevät 1999, s. 16–32.

⁴ M. Mathabane, *African Women: Three Generations*, New York, 1994, s. 346.

⁵ Ks. esim. L. Abdela, *Kosovo: Missed Opportunities, Lessons for the Future*, Lontoo, helmikuu 2000.

perinteisiin "naisten töihin", kuten kampaamoalan töihin sekä kudonta- ja ompelutöihin.¹

Komission ja jäsenvaltioiden on varmistettava, että demobilisointiin osoitetut varat käytetään kumpikin sukupuoli huomioon ottavalla tehokkaalla tavalla ja että tietty osuus varoista varataan naisten poliittisen ja taloudellisen aseman parantamiseen. Tämä edellyttää, että täytäntöönpanosta vastaavat järjestöt tekevät sukupuolinäkökohtiin liittyviä tutkimuksia selvittääkseen, kuinka naisten taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen asema on muuttunut konfliktien takia. Tutkimuksilla olisi mahdollisuus selvittää, kuinka voidaan taata se, että naiset hyötyisivät miesten rinnalla yhtä paljon jälleenrakennusponnisteluista, olipa kyse sitten pienistä luotoista, koulutuksesta tai ammatillisista koulutusohjelmista. Tutkimuksiin voitaisiin sisällyttää myös ehdotuksia sellaisten erityisohjelmien – esimerkiksi valistuskampanjoiden ja yhteisöjen keskustelutilaisuuksien – järjestämisestä, jotka ovat tarpeen suojehtaessa naisia kasvavalta perheväkivallalta tai sukupuoleen perustuvalla väkivallalla, joka johtuu naisten uudesta roolista perheen päänä, tai suojehtaessa heitä siksi, että heidät on hylätty seksuaalisen väkivallan uhreina.

---

¹ Human Rights Watch, "Women's Human Rights" in *World Report*, New York, 2000.